

Caruha Vangelió

A görög szabadságharc 200.évfordulója közeledtével számos megemlékezés,írás,kutatás jelenik meg a görög újkori történelem kiemelkedő korszakáról. A Görög Intézet folyamatosan foglalkozik a korabeli eseményekkel, történésekkel, amelynek a koronavírus-járvány miatt – egyelőre - a honlapján ad teret. A görög szabadságharcról a kor legkitűnőbb költői: Byron,Shelley,Victor Hugo,Puskin írtak maradandó alkotásokat, amellyel felhívták a világ figyelmét a görög szabadságharcra,de most olvasóinknak ismert és kevésbé ismert görög költők műveiből nyújtunk válogatást Caruha Vangelió író, filológus, tanár kísérő tanulmányával. Írásában kitér a török hódoltság idejében keletkezett versekre, dalokra és azokon keresztül jut el a szabadságharc költészetéig. (G.A.)

Az 1821-es görög szabadságharc a görög irodalom tükrében

A török hódoltságról és az ellene folyó harcról sok görög és külföldi író, költő, művész emelte fel szavát évszázadokon keresztül. De a görög nép eme több évszázados elnyomásának és ellenállásának legfőbb hiteles tolmácsolója elsősorban a görög népköltészet, és ezen belül a görög történelmi dalok. Az első ilyen vonatkozású történelmi vers az Észak-Trákiában fekvő Adrianupolisz elestéről szól, Bizánc második városáról, amelyet többszöri támadás után (1205, 1353), az 1361-es hosszú ostrom következményeképp elfoglaltak, és 1362-től - Konstantinápoly elfoglalásáig – a muzulmánok fővárosa volt.

ΤΟ ΚΡΟΥΣΟΣ ΤΗΣ ΑΝΤΡΙΑΝΟΠΟΛΗΣ (1361)

Τ αηδόνια της Ανατολής και τα πουλιά της Δύσης
κλαίγουν αργά, κλαίγουν ταχιά, κλαίγουν το μεσημέρι,
κλαίγουν την Αντριάνοπολη την πολυκρουσεμένη,
οπού τήνε κρουσέψανε τις τρεις γιορτές του χρόνου,
του Χριστουγέννου για κηρί, και του Βαγιού για βάγια,
και της Λαμπρής την Κυριακή για το Χριστός ανέστη.

ADRIANUPOLISZ ELESTE (1361)

A hajnali fülemülék, az esteli madárkák
sírnak hajnalban, este, még delente is zokognak,
siratják feldúlt, kirabolt szép Adrianupoliszt.

Lator László fordítása

Amíg az oszmán birodalom folyamatosan terjeszkedett, a bizánci birodalom egyre kisebb lett, olyannyira, hogy már csak Konstantinápoly és környéke, illetve Peloponnészosz, Kréta, az Égei tenger, illetve a Jón- tengeri szigetek nem tartoztak a törökök uralma alá.

Konstantinápoly ostroma április 6-án kezdődött. Mohamed szultán tizenkétezer fős hadseregével szemben nem tudta sokáig tartani a védekezést a hősiessen harcoló Konsztandinosz Paleologosz császár és kevés nem sebesült katonája, így 1453. május 29-én a Város elesett. Másnap a szultán bevonult a Városba és az Ajia Szofia templomába.

Az utolsó bizánci császár, Konsztandinosz Paleologosz (1405-1453) a görög néphagyomány legendás alakja. Ő a „kővé változott király”(Ο μαρμαρωμένος βασιλιάς), aki nem esett el a csatatéren, hanem az Ajia Szofia templom Zárt Kapujában fekszik, amíg az Úr angyala életre nem kelti és odaadja neki a kardját, hogy kiűzze a törököket egészen a Piros Almafáig (Κόκκινη Μηλιά), és újra visszaszerzi az oszmánoktól a birodalmat és Konstantinápolyt. A császár haláláról sok verzió volt, több mint valószínű azonban, hogy közös sírba került harcostársaival együtt. Az ismeretlen szerzőtől íródott korabeli hosszú költeményben Το ανακάλυμμα της Κωνσταντινούπολης (Nar, ne ragyogd már be Konstantinápolyt!) a krétai katonák azért könyörögnek, hogy ha a császár elesik a fronton, sikerüljön nekik levágniuk a fejét és Krétára vinniük, hogy ne kerüljön a törökök kezébe. Az utolsó bizánci császárról sok népdal, vers és prózamű született egészen napjainkig. A 19.század első harmadában Ioannis Zambeliosz írt egy nagy sikerű drámát a császár utolsó óráiról, és a mű hazafias témájának hatására Timoleonosz Vulgarisz is írt egy drámát, amelyben a kereszténységet védő császár a főhős. Jeorjiosz Viziinosz több verset írt az utolsó Paleologosz császárról.

A 20. században többek közt verset írt Konsztandinosz Kariotakis (Ő, te kővé változott király), Konsztandinosz Kavafisz (Theofilosz Paleologosz), Odisszeasz Elitisz (Konsztandinosz Paleologosz halála és feltámadása), Nikosz Kazantzakis pedig drámát írt (Konsztandinosz Paleologosz), amelyben kiemeli az elmaradt európai keresztények segítségét.

Konstantinápoly elestéről több korabeli történelmi népdal maradt fenn Pontosztól egészen Ciprusig. A legfontosabbak megjelentek magyarul is.

ΤΗΣ ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑΣ (1453)

Σημαίνει ο Θιος, σημαίνει η γης, σημαίνουν τα επουράνια,
σημαίνει κ' η αγιά Σοφιά, το μέγα μοναστήρι,
με τετρακόσια σήμαντρα κ' εξηνταδυό καμπάνες,
κάθε καμπάνα και παπάς, κάθε παπάς και διάκος.
Ψάλλει ζερβά ο βασιλιάς, δεξιά ο πατριάρχης,
κι' απ' την πολλή την ψαλμουδιά εσειόντανε οι κολόννες.
Να μπούνε στο χερουβικό και νά βγη ο βασιλέας,
φωνή τους ήρθε εξ ουρανού κι' άπ' αρχαγγέλου στόμα.
"Πάψετε το χερουβικό κι' ας χαμηλώσουν τ' άγια,
παπάδες πάρτε τα γιερά, και σεις κεριά σβηστήτε,
γιατί είναι θέλημα Θεού η Πόλη να τουρκέψη.
Μόν στείλτε λόγο στη Φραγκιά, νάρτουνε τρία καράβια,
το 'να να πάρη το σταυρό και τάλλο το βαγγέλιο,
το τρίτο, το καλύτερο, την άγια τράπεζα μας,
μη μας την πάρουν τα σκυλιά και μας την μαγαρίσουν".
Η Δέσποινα ταράχτηκε, κ' εδάκρυσαν οι εικόνες.
"Σώπασε, κυρά Δέσποινα, και μη πολυδακρύζης,
πάλι με χρόνους, με καιρούς, πάλι δικά σας είναι.

AZ AJA-SZOFIÁRÓL VALÓ ÉNEK (1453)

Elfoglalták Szalonikit, elfoglalták a Várost
elfoglalták a templomot, el Aja-Szofiát is,
háromszáz kis harangja volt, hatvankét nagy harangja,
ahány harang, megannyi pap, megannyi diakónus.
A szentek mind leszálljanak, Világ Ura leszálljon,
hang hallatszik az angyalok szájából, az egekből:
„Hagyjátok abba a misét, némuljon el a zsoltár,
és Nyugatra izenjetek, hogy jöjjenek el érte,
az arany keresztet vigyék, vigyék a Szentírást is,
a szent oltárt elvigyék, nehogy bemocskolódjon.”
Meghallotta a Szűzanya, képe könnyezni kezdett.
„Miasszonyunk, ne sírj, ne sírj, a könnyed elapadjon,
sok évnek kell eltelni, de tied lesz újra minden.”

Lator László fordítása

(megjegyzés: a fordító eredeti írásmódját 'Aja-Szófia' meghagytuk)

ΟΙ ΣΚΛΑΒΟΙ ΤΩ ΜΠΑΡΜΠΑΡΕΣΣΩ

Ήλιε, που βγαίνεις το ταχύ, σ' ούλον τον κόσμο δούδεις,
σ' ούλον τον κόσμ' ανάτειλε, σ' ούλην την οικουμένη,
στω Μπαρμπαρέσσω τις αυλές, ήλιε, μην ανατείλης,
κι' αν ανατείλης, ήλιε μου, να γοργοβασιλέψης,
γιατ' έχουν σκλάβους έμορφους, πολλά παραπονιάρους,
και θα γραθού οι γιαχτίδες σου 'που τω σκλαβώ τα δάκρυα.

SZARACÉNOK RABJAI

Nap, aki reggel égre kelsz, sütsz a kerek világra,
kelj fel, szép nap, mindenfelé a szép kerek világra,
de ne kelj fel, ne kelj szaracén udvarokra,
és ha mégis felkelsz, te nap, hajolj alkonyra gyorsan,
mert szép rabok senyednek ott, mind sírnak-panaszolnak,
megáznak a sugaraid a sűrű könnyeikben.

Lator László fordítása

Görögország nyugati részén, nem messze a Jón-tenger partjától (a Jón- szigetek sose kerültek török fennhatóság alá), sziklás, elérhetetlen hegyvidéken feküdt négy falu Szuli központjával, amelyekben 650 család élt, köztük a híres Bocarisz, Dzavellasz és Bocisz család.

Szuli népe 1740-ig állandó harcban állt, hogy megvédje függetlenségét, és visszaverje a török-albán támadásokat. Sőt, 1741-ben több szomszédos falut is felszabadított a török uralom alól. Egyfajta szövetség (Szuli szövetség) jött létre a négy és a felszabadított hét falu között. («Ομοσπονδία», ή «Συμπολιτεία του Σουλίου» την οποία συγκροτούσαν τα 11 Σουλιωτοχώρια).

A görög nép történelmi dalaiban név szerint említi a támadókat és az ellenük harcoló hősoket.

ΣΟΥΛΙΩΤΙΚΟ (1789)

Τρία μπαϊράκια φαίνονται ποκάτω από το Σούλι.
Το 'να ναι του Μουχτάρ πασά, τάλλο του Σελιχτάρη,
το τρίτο το καλύτερο είναι του Μιτσομπόνου.
Μια παπαδιά τ' αγνάντεψε ναπό ψήλη ραχούλα.
"Πού στε του Λάμπρου τα παιδιά, πού 'στε νοι Μποτσαραίοι;
Αρβανιτιά μας πλάκωσε, θέλει να μας σκλαβώση.
- Ας έρτουν οι παλιότουρκοι, τίποτε δε μας κάνουν
Ας έρτουν πόλεμο να ιδούν και Σουλιωτών τουφέκια,
να μάθουν Λάμπρου το σπαθί, Μπότσαρη το τουφέκι,
τ' άρματα των Σουλιώτισσων, της ξακουσμένης Χάιδως".
Κί ο Κουτσονίκας φώναξεν από το μετερίζι,
"Παιδιά, σταθήτε στέρα, σταθήτε αντροειωμένα,
γιατ' έρχεται ο Μουχτάρ πασάς με δώδεκα χιλιάδες".

Ο πόλεμος αρχίνησε κί άναψαν τα τουφέκια.
Τον Ζέρβα και τον Μπότσαρη εφώναξε ο Τζαβέλας.
"Παιδιά μ', ήρθ' ώρα του σπαθιού κί' ας πάψη το τουφέκι".
Κι' όλοι έπιασαν και σπάσανε τοις θήκαις τω σπαθιώ τους,
τους Τούρκους βάνουνε μπροστά, τους βάνουν σαν κριάρια.
Άλλοι έφευγαν κί' άλλοι έλεγαν "Πασά μου, ανάθεμα σε!
Μέγα κακό μας έφερες τούτο το καλοκαίρι,
εχάλασε τόση Τουρκιά, σπαϊδες κί' Αρβανίταις.
Δεν είν' εδώ το Χόρμοβο, δεν είν' η Λαμποβίτσα,
εδώ είν' το Σούλι το κακό, εδώ είν' το Κακοσούλι,
που πολεμούν μικρά παιδιά, γυναίκες σαν τους άνδρες,
που πολεμάει η Τζαβέλαινα σαν άξιο παλληκάρι".
Κι' ο Μπότσαρης εφώναξε με το σπαθί στο χέρι.
"Έλα, πασά, τι κάκιωσες και φεύγεις με μενζίλι;
Γύρισ' εδώ στον τόπο μας στην έρημη την Κιάφα,
εδώ να στήσης το θρονί, να γένης και σουλτάνος".

ΤΗΣ ΔΕΣΠΩΣ (25 Δεκεμβρίου 1803)

Αχός βαρύς ακούεται, πολλά τουφέκια πέφτουν.
Μήνα σε γάμο ρήχνονται, μήνα σε χαροκόπι;

Ουδέ σε γάμο ρήχονται ουδέ σε χαροκόπι,
η Δέσπω κάνει πόλεμο με νύφες και μ' αγρόνια.
Αρβανιτιά την πλάκωσε στου Δημουλά τον πύργο.
Γιώργαινα, ρήξε τάρματα, δεν είν' εδώ το Σούλι.
Εδώ είσαι σκλάβα του πασά, σκλάβα των Αρβανίτων.
-Το Σούλι κι' αν προσκύνησε, κι' αν τούρκεψε νη Κιάφα.
Η Δέσπω αφέντες Λιάπηδες δεν έκαμε, δεν κάνει»
Δαυλί στο χέρι νάρπαξε, κόρες και νύφες κράζει.
«Σκλάβες Τούρκων μη ζήσωμε, παιδιά μ', μαζί μου ελατε».
Και τα φυσέκια ανάψανε, κι' όλοι φωτιά γενήκαν.

DESZPO HALÁLA (1803)

Hallatszik szörny, csattanás és sok lövések esnek
Nászünnepen lődöznek e vagy vígság ünnepére?
Nem lődöznek nászünnepen se vígság ünnepére
Deszpo küzd a hősnő Deszpo leányival s menyeeivel.
Albániak ostromlottak tornyában Dimulának.
– György nője adjad át kardod itten nem vagy Szuliban
Itt albánoknak foglya vagy és vagy rabnő pasánké.
– Elfoglaltatok Szulit bár, bár Kiapka tiétek
Deszpo nem volt Deszpo nem lesz rabnője a Töröknek!
Fáklyát ragad s leányit s menyeeit felkiáltja
– Török rabok mi lennének é fel gyermekim fel velem!
Tűzet vetett a lőporba s mindnyájan lángba vesztek.

Székács József fordítása

Athanasziosz Diakosz (1788-1821) az 1821-es görög szabadságharc egyik híres népvezére volt, aki Közép- Görögországban tevékenykedett. 1818-ban tagja lett a Baráti Társaságnak (Φιλική Εταιρεία), sok győzedelmes csatát vívott. 1821. április elején felszabadította a közép görögországi Livadiát, Thébát és Atalantát. A legismertebb csatája a Szperhiosz folyón lévő Alamana hídon volt április 22-23-án, amikor is egy- napos küzdelem és 200 társa elvesztése után, Diakosz kapitány 48 legényével még három órán át küzdött többszáz törökkel. Amikor kardja kettétört, foglyul ejtették, és a pasához vitték Lamiába. Útközben megkérdezte tőle török ellenfele, Omer Vrionisz, hogy keresztény helyett lenne-e muzulmán és török, mert akkor életben maradna. A sebesült Diakosz válasza szálló igévé vált:

„Εγώ Γραικός εγεννήθηκα, Γραικός θε ν' αποθάνω.”
„ Έν görögnek születtem, göröggént fogok meghalni”.

Ezek után Diakoszt elevenen nyársra szúrva tették a tűzre. A néphagyomány szerint ezek voltak utolsó szavai:

Για δεξ καιρό που διάλεξε ο χάρος να με πάρει

τώρα π' ανθίζουν τα κλαδιά και βγάζ' η γη χορτάρι.

Micsoda időt választott Hárosz, hogy elveszejtsen,
most, hogy az ágak rügyeznek s a friss fűszál kiserken!

Szabó Kálmán fordítása

Odisszeasz Andrucos (1788-1825) az 1821-es szabadságharc egyik ismert népvézére volt, aki 1818-ban tagja lett a Baráti Társaságnak, úgy, mint barátja és harcostársa, Diakosz. A legismertebb csatája 1821 májusában volt Gravia fogadóján (στο Χάνι της Γραβιάς), amikor is 117 legényével szállt szembe Omer Vrionisz 8.000 támadó katonájával, és menekülésre kényszerítette őket.

ΔΥΣΣΕΑΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ

Σαν βράχος είναι οι πλάτες του,
σαν κάστρο η κεφαλή του,
και τα πλατιά τα στήθια του
τοίχος χορταριασμένος.

DISSZEASZ ANDRUCOSZ

Vállá mint a sziklaszál,
feje mint az erős vár -
Széles melle, széles melle,
Kőfal az, mohával fedve.

Képes Géza fordítása

A XVIII. század második felében Görögország hegyvidékein keletkezett a legtöbb kleftisz- dal (szegénylegényénekek), amely ismert szegénylegények, bátor vezérek életéről, haláláról, csatáiról szólnak. A kleftisz dalok, mint általában a görög népdalok, verselési módja a jambikus tizenötös, és minden dal disztichonokból áll, amelyek teljes gondolati egységet alkotnak, mint például:

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗ

-Βασίλη, κάτσε φρόνιμα, να γίνης νοικοκύρης,
για ν' αποχτήσης πρόβατα, ζευγάρια κι' αγελάδες,
-Μάννα μου εγώ δεν κάθομαι να γίνω νοικοκύρης,
και να μαι σκλάβος των Τουρκών, κοπέλι στους γερόντους.

VASZILISZRÓL

– Vaszilis, viseld jól magad, gazda lehet belőled,
kihajthatod juhnyájadat, s barmot foghatsz igába.
– Anyám, meg nem hunyászokodom, nem vágyom gazdagságra,
törökök rabja nem leszek, se gazdurak cselédje.

Szabó Kálmán fordítása

ΤΩΝ ΚΛΕΦΤΩΝ (1804)

Τούτο το καλοκαίρι και την άνοιξη
άσπρα χαρτιά μας γράφουν, μαύρα γράμματα.
"Όσοι κι' αν είστε κλέφτες στα ψηλά βουνά,
όλοι να κατεβήτε απ' τον Όλυμπο,
να προσκυνήσεται' όλοι τον Αλή πασά."
Δυο παλληκάρια μόνο δεν προσκύνησαν.
Επήραν τα τουφέκια, τα λαμπρά σπαθιά,
και στα βουνά ανεβαίνουν, τρέχουν στην κλεφτιά.

EZEN A NYÁRON, MÉG EZEN A NYÁRON

Ezen a nyáron, még ezen a nyáron,
fehér papírt küldtek fekete betűkkel.
„Valahányan, akik ott fönt kleftiszkedtek,
Olimposz hegyéről tüstént lejöjjetek!
Vitéz Ali pasát mind megkövessétek!”
De két deli legény bizony csak nem jött le,
fogta a puskáját, fénylő kardot kötött,
járta a hegyeket, ottan kleftiszkedett.

Papp Árpád fordítása

ΤΟΥ ΛΑΒΩΜΕΝΟΥ ΚΛΕΦΤΗ

Τ' αντρειωμένου τ' άρματα δεν πρέπει να πουλειώνται,
μον' πρέπει τους στην εκκλησιά κ' εκεί να λειτουργιώνται,
πρέπει να κρέμονται ψηλά σ' αραχνιασμένο πύργο,
να τρώη η σκουριά το σίδερο κ' ή γη τον αντρειωμένο.

NEHOGY A KLEFTISZ FEGYVERÉT...

Nehogy a kleftisz fegyverét elkótyavetyéeljétek.
Vigyétek a monostorba, imával tiszteljétek.
Akasszátok jó magosra, pókhálós toronyba föl,
vasát rozsdá eméssze meg, gazdáját fekete föld.

Papp Árpád fordítása

ΤΟΥ ΚΙΤΣΟΥ

Του Κίτσου η μάννα κάθουνταν στην άκρη στο ποτάμι,
με το ποτάμι μάλωνε και το πετροβολούσε.
"Ποτάμι, για λιγότεψε, ποτάμι, γύρνα πίσω,
για να περάσω αντίπερα, στα κλέφτικα λημέρια,
πόχουν οι κλέφτες σύνοδο κι' όλοι οι καπεταναίοι."

Τον Κίτσο τότε πιάσανε και πάν να τον κρεμάσουν,
χίλιοι τον πάν από μπροστά και δυο χιλιάδες πίσω,
κι' ολοξοπίσω πήγαινε νη δόλια του η μαννούλα.
"Κίτσο μου, που είναι τάρματα, που τα χεις τα τσαπράζια,
τις πέντε αράδες τα κουμπιά τα φλωροκαπνισμένα;
-Μάννα λωλή, μάννα τρελλη, μάννα ξεμουαλισμένη,
μάννα, δεν κλαις τα νιάτα μου, δεν κλαις τη λεβεντιά μου,
μόν' κλαις τάρημα τάρματα, τάρημα τα τσαπράζια;"

KICOSZ ANYJA

Kicosz anyja üldögélt az innenső patakparton,
pörlekedett a patakka, kővel meghajigálta:
„Patak, apasszad meg vized, patak, fordítsad vissza,
hadd mehessek át túloldalra, kleftiszek tanyájára.
Összegyűlt ott, tanácsot tart valamennyi kapitány.”

Elfogták Kicoszt, kísérik, vizik, hogy felakasszák,
elől ezren vigyázzák, mögötte kétannyian.
Messze hátul édesanyja, keserű panaszszóval:
„Kicoszom te, hova tetted daliás fegyvereid,
kabátodról hova lettek öt sor ezüstgombjaid?”
„Aj, micsoda anya vagy te, eszed megháborodott,
nem vitézségem siratod, nem is ifjú fejemet,
hanem préda lett fegyverem, odaveszett díszemet?”

Papp Árpád fordítása

ΤΟΥ ΛΙΑΚΟΥ

"Προσκύνα, Λιάκο τον πασά, προσκύνα το βεζίρη,
να σου χαρίση τη ζωή, δερβέναγας να γίνης.
-Όσο 'ν' ο Λιάκος ζωντανός, πασά δεν προσκυνάει,
πασά έχει ο Λιάκος το σπαθί, βεζίρη το ντουφέκι."
Κι' αρχίσανε τον πόλεμο τα βροντερά ντουφέκια.
Μέρα και νύχτα πολεμούν, τρεις μέρες και τρεις νύχτες
κι' ο Λιάκος έτρεξεν ομπρός με το σπαθί στο στόμα.
Φεύγουν Κονιάροι από μπροστά, φεύγουν κ' οι Αρβανίτες.
Κλαίουν οι Αρβανίτισσες στα μαύρα φορεμένες,
κι' ο Βεληγκέκας γύρισε στο αίμα του πνιμένος,
κι' ο Μουσταφάς λαβώθηκε στο γόνα και στο χέρι.

ΛΙΑΚΟΣZ

„Hódolj a pasának, Liákosz, a vezír előtt hódolj.
Hogy első vitéz úr lehess, harcós török lehess már.”
„Ameddig Liákosz él, soha nem hódol a pasának,
Liakosznak a pasája kard és a vezére puska.”
És kezdődött a küzdelem, a puskák mennydörögnek.
Liákosz felugrott, úgy röpült, mint sasmadár, a síkon,
Csatáztak éjjel-nappal ők, három nap, három éjjel.
Sírnak az albán asszonyok, fekete gyászruhában,
És Veli Geká visszament, vérében fulladozva,
És megsebesült Musztafa a térdén is, kezén is.

Devecseri Gábor fordítása

ΤΩΝ ΚΛΕΦΤΩΝ

Παιδιά, σαν θέτε λεβεντιά και κλέφτες να γενήτε,
νεμένα να ρωτήσετε να σας ομολογήσω
της κλεφτουριάς τα βάσανα και των κλεφτών τα ντέρτια.
Μαύρη ζωή που κάνουμε εμείς οι μαύροι κλέφτες!
Ποτέ μας δεν αλλάζουμε και δεν ασπροφορούμε,
ολημερίς στον πόλεμο, τη νύχτα καρπούλι.
Δώδεκα χρόνους έκαμα στους κλέφτες καπετάνιος.
Ζεστό ψωμί δεν έφαγα, δεν πλάγιασα σε στρώμα,
τον ύπνο δεν έχόρτασα, του ύπνου τη γλυκάδα,
το χέρι μου προσκέφαλο και το σπαθί μου στρώμα,
και το καριοφιλάκι μου σαν κόρη αγκαλιασμένο.

HÉJ, LEGÉNYEK, HA VALAKI...

Héj, legények, ha valaki kleftisz szeretne lenni,
kérdezzon meg engemet, elmondom, elbeszélem,

milyen a kleftisz élete, mennyi bajt-szenvedést lát.
Voltam tizenkét évig én kleftiszek kapitány,
amivel más jóllakhatik, lágy kenyeret nem ettem,
amivel más eltelhetik, sosem volt nyugovásom,
bokor volt lakozó tanyám, kemény göröngy az ágyam,
a karom volt vánkosom, takarom csak kardom,
jó társamat-fegyveremet foghattam csak karomba.

Lator László fordítása

A gazdag Kolokotronisz család Peloponnészosz legrégebb kleftisz családja, olyan család, amely sok politikust és főleg katonai parancsnokot adott Görögországnak az évszázadok folyamán. A család legjelentősebb képviselője Theodorosz Kolokotronisz (1770-1843) hadvezér, akit "Peloponnészosz Öregjének" is szoktak nevezni (Ο Γέρος του Μωριά).

Emlékiratai, "Διήγησις Συμβάντων της Ελληνικής φυλής από το 1770 έως το 1836".

"A görög nemzet történései 1770-től 1836" – amelyeket nem sajátkezűleg írt, hanem Jeorjiosz Tercetisznek diktált –, 1851-ben jelentek meg, és a görög szabadságharc nagyon fontos forrásai. 1806-ban, a kleftiszek elleni nagy offenzíva idején sikerült Zakynthoszba menekülnie, és az angol hadsereg tisztje lett. 1818-ban tagja lett a Baráti Társaságnak, és 1821 év elején Maniba érkezett, hogy részt vegyen a forradalom előkészítésében.

ΤΩΝ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΩΝ (1806)

Λάμπουν τα χιόνια στα βουνά κι ο ήλιος στα λαγκάδια,
λάμπουν κα τ αλαφρά σπαθιά των Κολοκοτρωναίων,
πόχουν τ ασήμια τα πολλά, τις ασημένιες πάλες,
τις πέντεαράδες τα κουμπιά, τις έξι τα τσαπράζια,
οπού δεν καταδέχονται τη γης να την πατήσουν.
Καβάλλα τρώνε το ψωμί, καβαλλα πολεμάνε,
καβάλλα παν στην εκκλησιά, καβαλλα προσκυνάνε,
καβάλλα παίρνουν αντίδωρο απ του παπά το χέρι.
Φλωριά ρίχνουν στην Παναγιά, φλωριά ρίχνουν στους άγιους,
και στον αφέντη το Χριστό τις ασημένιες πάλες.
" Χριστέ μας, βλόγα τα σπαθιά, βλόγα μας και τα χέρια. "
κι ο Θεωδωράκης μίλησε, κι ο Θεωδωράκης λέει
" Τούτ οι χαρές που κάνουμε σε λύπη θα μας βγάλουν,
Απόψ είδα στον ύπνο μου, στην υπνοφαντασιά μου,
θολό ποτάμι πέρναγα και πέρα δεν εβγήκα.
Ελάτε να σκορπίσουμε, μπουλούκια να γενούμε.
Σύρε, Γεώργο μ, στον τόπο σου, Νικήτα, στο Λοντάρι,
εγώ πάου στην καρύταινα, πάου στους εδικούς μου,
ν αφήκω τη διαθήκη μου και τις παραγγελιές μου,
τι θα περάσω θάλασσα, στη Ζάκυνθο θα πάω. "

A népdalok szájról szájra terjedtek és így váltak közismertté egész Görögországban. A történelmi és kleftisz dalokat általában nem énekelték, hanem elmesélték a búcsú ünnepeken és más

összejöveleken. Így tudták meg, hogy mikor, hol és mi történt, illetve kik vívták a csatát. Van viszont egy kleftisz dal, melynek tartalma és dallama változatlan, ám a helységnevek, a települések, és a főszereplők nevei mások. Nincs még egy kleftisz dalnak annyi variánsa Peloponnészosztól Ciprusig, mint a Σαράντα παλληκάρια από τη Λεβαδειά, (Negyven legény Livadiából) című közismert dalnak.

Η ΔΟΡΙΖΑΙΚΗ ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ

Σαράντα παλικάρια από τη Λεβαδειά,
Βγήκαν αρματωμένα , πάνε για κλεψιά .
Πάνε για να πατήσουν το Καλό Χωριό,
Κάνα δεν έχουν πρώτο και τρανύτερο .
Γυρεύουν ένα γέρο για την ορμηνεία
Επήγαν και τον βρήκαν σε βαθειά σπηλιά
Οπ' έλιωνε τ' ασήμι κι' έφτιανε κουμπιά .
- Γειά σου χαρά σου γέρο, - καλώς τα παιδιά
Καλώς τα παλληκάρια, τα κλεφτόπουλα.
- Σήκου να βγούμε γέρο, κλέφτες στα βουνά
- Δεν ημπορώ παιδιά μου, γιατί' εγέρασα.
Περάστε από τη στάνη και τα πρόβατα
Και πάρτε τον υγιό μου τον μικρότερο.
Πώχει λαγού ποδάρι, δράκου δύναμη
Ξέρει τα μονοπάτια και τα σύρματα
Ξέρει και τα λημέρια που λημέριαζα
Ξέρει τις κρύες βρύσες πώπινα νερό
Ξέρει τα μοναστήρια πώπαιρνα ψωμί
Και ξέρει και τις τρύπες που κρυβόμουνα .
Αυτού μπροστά που πάτε στο Καλό Χωριό
Έχει όμορφα κορίτσια και γλυκά κρασιά
Τήρα μη σας μεθύσουν και σας πιάσουνε
Και στον κατή σας πάνε , σας κρεμάσουνε.

Του γέρου την ορμήνεια την ξεχάσανε
Επήγαν και μεθύσαν και τους πιάσανε .
Σαν τα' άκουσε κι ο γέρος χαμογέλασε
Κουμπούρια ξεκρεμάει κι' αρματώνεται.
Στο δρόμο που πηγαίνει βρίσκει τον πασά:
- Όρα καλή πασά μου και Τουρκοκριτή
Να βγάλεις τα παιδιά μου απ' τη φυλακή.

A görög népdalok első kiadása Claude Fauriel : Chants populaires de la Grece moderne, I-II. Paris, 1824-1825 , nevéhez fűződik. Ezeket a népdalokat lefordították németre, angolra, olaszra és oroszra. Görög népdalokat Székács József evangélikus pap, költő fordított először magyarra 1835-1840 között.

*A népköltészet halhatatlan kincsei táplálták a forradalom úttörőjének és mártírjának, Rigasz Fereosz- Velesztinisz (1757-1798) forradalmi eszméit is, akiről Theodorosz Kolokotronisz ezeket mondta: «Εστάθη ο μεγαλύτερος ευεργέτης της φυλής μας. Το μελάني του θα είναι πολύτιμο ενώπιον του Θεού, όσο το αίμα του άγιο.»...
„Nemzetünk legnagyobb jótevője. Tintája Isten előtt értékes lesz, a vére pedig szent.”*

Rigasz fiatal korában tanító volt a Pilion hegység falvaiban, de húszévesen megölt szülőfalujában egy zsarnok török elöljárót, és ezért az olimposzi kleftiszekhez csatlakozott. Majd a Szent Hegyre, és onnan Konstantinápolyba ment, ahol Alexandrosz Ipszilantisz herceg (1726-1806), Moldva fejedelmével kötött barátságot, akinek unokája, a szintén Alexandrosz Ipszilantisz herceg (1792 – 1828), az 1814-ben alakuló Baráti Társaság vezetője lett. Konstantinápolyból Bukarestbe ment, mint Nikolaosz Mavrojenisz fejedelem titkára. Amikor az orosz-török háború (1787-1792) után Mavrojeniszt lefejezték, a több nyelven beszélő Rigasz Bécsbe menekült, ahol kapcsolatba került az osztrák- magyar monarchia neves görögjeivel, köztük a legfontosabbal, a nyomdász Puliosz testvérekkel, akik kiadták a Harci indulóját (Θούριος), és a többi forradalmi művét. A Harci induló és annak zenéje hamar közismertté vált a külhoni görögök körében, és Görögországban. 1797-ben elindult Görögország felé meghirdetni a felkelést, az osztrák rendőrség útközben elfogta, Bécsbe vitte, majd átadta a törököknek, akik Belgrádba vitték őt és hét társát, köztük a ciprusi származású pesti tanítót, Ioannisz Karadzászt, és 1798. májusában megfojtották és a Szavába dobták őket.

ΘΟΥΡΙΟΣ

Ως πότε παλικάρια να ζούμεν στα στενά,
Μονάχοι σα λιοντάρια, στις ράχες στα βουνά;
Σπηλιές να κατοικούμεν, να βλέπωμεν κλαδιά,
Να φεύγωμ' απ' τον Κόσμον, για την πικρή σκλαβιά.
Να χάνωμεν αδέρφια, Πατρίδα, και Γονείς,
Τους φίλους, τα παιδιά μας, κι' όλους τους συγγενείς.
Καλλιώναι μίας ώρας ελεύθερη ζωή,
Παρά σαράντα χρόνοι σκλαβιά, και φυλακή.
Τι σ' ωφελεί αν ζήσης, και είσαι στη σκλαβιά,
Στοχάσου πως σε ψένουν καθ' ώραν στη φωτιά.

Βουλγάροι, κι' Αρβανήτες, Αρμένιοι και Ρωμιοί,
Αράπιδες, και άσπροι, με μία κοινή ορμή.
Για την ελευθερίαν, να ζώσωμεν σπαθί,
Πως είμασθ' αντρειωμένοι, παντού να ξακουσθή.

Του Σάββα και Δουνάβου, αδέρφια Χριστιανοί,
Με τ' άρματα στο χέρι, καθ' ένας ας φανή.
Το αίμα σας ας βράση, με δίκαιον θυμόν,
Μικροί μεγάλ' ομώστε, τυράννου τον χαμόν.

Με μία καρδιάν όλοι, μία γνώμην, μία ψυχή,
Κτυπατε τού τυράννου, την ρίζαν να χαθή.
Ν' ανάψωμεν μία φλόγα, σε όλην την Τουρκιά,
Να τρέξ' από την Μπόσνα, και ως την Αραπιά.
Ψηλά στα μπαϊράκια, συκώστε τον Σταυρόν,
Και σαν αστροπελέκια, κτυπάτε τον εχθρόν.
Ποτέ μη στοχασθήτε, πως είναι δυνατός,
Καρδιοκτυπά και τρέμει, σαν τον λαγό κι' αυτός.

Λοιπόν γιατί αργήτε, τι στέκεσθε νεκροί;
Ξυπνήσατε μην είσθε, ενάντιοι κ' εχθροί.
Πως οι Προπάτορές μας, ορμούσαν σα θεριά,
Για την ελευθερίαν, πηδούσαν στη φωτιά.
Έτσι κ' ημείς, αδέλφια, ν' αρπάξωμεν για μια,
Τ' άρματα και να βγούμεν, απ' την πικρή σκλαβιά.
Να σφάξωμεν τους λύκους, που στον ζυγόν βαστούν,
Και Χριστιανούς, και Τούρκους, σκληρά τους τυραννούν.
Στεργιάς, και του πελάγου, να λάμψη ο Σταυρός,
Και στην δικαιοσύνην, να σκύψη ο εχθρός.
Ό Κόσμος να γλυτώση, απ' αύτην την πληγή,
Κ' ελεύθεροι να ζώμεν, αδέλφια εις την Γη.

HARCI INDULÓ (részlet)

Bajtársak, meddig éljük bujdosva, szűkösen,
Magányos oroszlánként a hegygerinceken?
Barlang legyen lakásunk és társunk odvas ág?
Fussunk ki a világból, mert fáj a szolgaság?
Elhagyjuk jó szülőink, testvérünk és hazánk,
Gyermekeink, barátunk, s minden atyánkfiát?
Jobb csak egy kurta órát szabadon élni át,
Mint negyven esztendeig viselni rabigát.
Mit használ az, ha élsz is, de más szolgája vagy?
Érezd, hogy tüzes nyárson pörkölik húsodat!

Bolgárok és albánok, görögök és szerbek,
Arabok, és fehérek, a szabadság mellett
Egy lendülettel fogjuk mindnyájan fegyverünk,
Hadd hallják hét határon is túl: nem remegünk!...

Száva és Duna menti keresztény testvérek,
Ragadjatok mind fegyvert, kicsiny és nagy népek!
Jogos dühtől forr vérünk, kicsinyek és nagyok,
Esküdjetek, elűzzük végre a Zsarnokot!...

Egy szívvel, egy lélekkel, egy akarattal hát
Sújtsunk le gyökerére, vesszen a zsarnokság:

A török birodalmat borítsa el a láng
És járja Boszniától Arábiáig át!
Fel a kereszties zászlót, harcunkban ez a jel,
Csapjunk az ellenségre, ahogy villám fele!
Ne gondoljatok arra, hogy nagy az ereje,
Mint a nyúl, úgy reszket majd s riadtan ver szíve...

Rajta hát, mire vártok némán, mint a halott?
Ébredjete, nehogy majd megfutamodjatok!
Mint amilyen elszántan őseink harcoltak,
Mikor a Szabadságért a tűzbe gázoltak,
Testvérek, ez vár ránk is, az idő erre int,
Hogy örökre lerázzuk keserves láncaink.
Öljünk őket halomra, kik gyeplőt tartanak,
S törököt és keresztényt járomba hajtanak!
Szárazon és vízen a szent Kereszt ott ragyog,
S az Igazság lábánál a Gonosz térdre rogy,
S megszabadul a világ végre e rút sebtől,
Hogy szabadon élhessünk, testvérek, a földön!

Szabó Kálmán fordítása

Az európai felvilágosodás, Rigasz művei és eszméi, a görög nép nyelve és költészete voltak azok, amelyek táplálták a görög felvilágosodás kiemelkedő képviselőit, mint például a kozani származású Jeorjiosz Laszaniszt (1793-1870), aki húsz éves korában Pest-Budán is dolgozott egyik rokona kereskedelmi üzletében, majd Lipcsében folytatta kereskedelmi tanulmányait, onnan pedig Odesszába került, ahol tanított és tankönyveket írt élő görög nyelven. Mint Ipszilantisz herceg barátja és munkatársa, részt vett a Duna- menti fejedelemségek forradalmi előkészületeiben, és az 1821-es szabadságharcban.

Adamandiosz Koraisz (1748-1833) a görög felvilágosodás legnagyobb alakja. Amikor Hiosz szigetéről Párizsba költözött otthagyta orvosi pályáját, és attól fogva a nemzet felvilágosításának és felszabadításának szentelte életét. 1804-ben kezdi el az ókori Görög Könyvtár sorozatának szövegkiadását. Részt vett a szabadságharc előkészítésében, a forradalom leghevesebb hirdetője, később pedig a felszabadult Görögország szellemi atyja volt.

A Duna- menti fejedelemségek felkeléséről és a peloponnészoszi forradalom kitöréséről április közepén értesült, és májusban ezeket írta egy barátjának:

„Είκοσι έτη ηλικίας ολιγότερα αν είχα, ούτε θεοί ούτε δαίμονες ήθελον μ' εμποδίσει» — να κατέβει δηλαδή κι αυτός στην επαναστατημένη Ελλάδα.

„Ha húsz évvel fiatalabb volnék, sem istenek, sem ördögök nem tudtak volna megakadályozni engem” - hogy ő is a felkelő Görögországba menjen.

A Kazinczy-hagyatékban görögül található négy sor Koraisz Harci énekéből, amelyet 1802-ben írt.

Όταν μετ αυτων οι Γαλλοι
Ενωθουσιν εις εν σωμα
Δεν φοβουνται πλεον πτωμα -
Θαυμαστοι Γενναιοι Γαλλοι -

Ha görögök és franciák

egységfrontban egyesülnek,
minden akadályt legyűznek...
Csodálatos nemes franciák...!

Szabó Kálmán fordítása

ΑΣΜΑ ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΡΙΟΝ

8.

Τους εχθρούς να πολεμήσουν
Δύνανται, και να νικήσουν.
Αλλά τι δεν θέλουν κάμει,
Όταν μετ' αυτών οι Γάλλοι,
Ενωθώσιν εις εν σώμα;
Δεν φοβούνται πλέον πτώμα.
Έως πότε η τυραννία;
ΖΗΤΩ Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ!

9

Θαυμαστοί Γενναίοι Γάλλοι,
Κατ' εσάς δεν είναι άλλοι,
Πλην Γραικών, ανδρειωμένοι,
Κι εις τους κόπους γυμνασμένοι.
Φίλους της ελευθερίας,
Των Γραικών της σωτηρίας,
Όταν έχωμεν τους Γάλλους,
Τις η χρεία από άλλους;
Γάλλοι και Γραικοί δεμένοι,
Με φιλίαν ενωμένοι,
Δεν είναι Γραικοί ή Γάλλοι,
Αλλ' εν έθνος Γραικογάλλοι,
Κράζοντες, "Αφανισθήτω,
Κι εκ της γης εξαλειφθήτω
Η κατάρατος δουλεία!
ΖΗΤΩ Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ!"

Από επιστολές του Κοραή:

«Όλα ταύτα είναι σημεία αναντίρρητα ότι εξύπνησε τέλος πάντων η ταλαίπωρος Ελλάς και η εξύπνισις αύτη προετοιμάζει αναγκαίως και την μέλλουσαν ελευθερίαν-της».
«Δεν έμεινεν αμφιβολία»... «ότι έφθασε και των Γραικών ο καλός καιρός και έφθασε με τόσην ορμήν ώστε καμία δύναμις ανθρώπινος δεν είναι πλέον καλή να μας οπισθοποδίση».

Koraisz leveleiből:

Cáfolhatatlan jeleit látjuk annak, hogy a boldogtalan Hellász végre-valahára fölserkent, és mozgolódása szükségképpen eljövendő felszabadulását készíti elő. Semmi kétség: végre felvirradt a görögség napja, és az események olyan viharos fejlődésnek indultak, hogy semmiféle erő nem képes őket immár visszaszorítani.

Szóllósy Klára fordítása

Az egész életét külföldön élő Andrasz Kalvosz (1792-1869) lelkesen fogadta a görög forradalom kitörését, Genfben megjelentette első tíz szabadság-ódáját (1824), majd Nafplionba sietett, hogy felajánlja szolgálatait a harcoló Görögországnak. Miután nem volt szükség rá, Kerkirára ment és onnan Angliába.

Ο ΩΚΕΑΝΟΣ

α΄.

Γη των θεών φροντίδα,
Ελλάς ηρώων μητέρα,
φίλη, γλυκεία πατρίδα μου
νύκτα δουλείας σ' εσκέπασε,
νύκτα αίωνων

γ΄.

Και εις την σκοτιαν βαθείαν,
εις το απέραντον διάστημα,
τα φώτα σιγαλέα
κινώνται των αστέρων
λελυπημένα.

ε΄.

Εις τα φρικτά βασίλεια
ομοιάζει του θανάτου
η φύσις όλη· εκείθεν
ήχος ποτέ δεν έρχεται
ύμνων ή θρήνων

ς΄.

Αλλά των μακαρίων
σταύλων ιδού τα ηώα
κάγκελλα η Ώραι ανοίγουσιν,
ιδού τα ακάμαντα άλογα
του Ηλίου εκβαίνουν.

λε΄.

Ιδού κροτούν, συντρίβουσι
τους πύργους θαλασσίους
εχθρών απείρων· σκάφη,
ναύτας, ιστία, κατάρτια
η φλόγα τρώγει·

AZ ÓCEÁN (részlet)

Istenek ősi földje,
Hellász, e a hősök édes
 anyja, csodás szülőházám,
rabság éjjele, százados
 éje borult rád...

Mint a halál iszonyúan
sivár birodalma, immár
 a természet csupa pusztaság,
himnuszok, siratók hangját
 sem veri vissza...

Ámde éoszi ajtaját
a mennyei istállóknak
 a Hórák, íme, nyitják
s Héliosz zabolát se látott
 tűzparipái kirontanak...

És íme, az ellenségnek
óriási hajói ízzé-
 porrá zúzódnak össze, mind,
s roncsot, hajót, vitorlafoszlányt
 elnyeli a tűzár.

Szabó Kálmán fordítása

ΩΔΗ ΤΕΤΑΡΤΗ. ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΕΡΟΝ ΛΟΧΟΝ

α'.

Ας μη βρέξη ποτέ
το σύννεφον, και ο άνεμος
σκληρὸς ας μη σκορπίση
το χώμα το μακάριον
ἵπου σας σκεπάζει.

β'.

Ας το δροσίση πάντοτε
μέ' τ' αργυρά της δάκρυα
η ροδόπεπλος κόρη
και αυτού ας ξεφυτρώνουν
αιώνια τ' άνθι.

γ'.

Ω γνήσια της Ελλάδος
τέκνα· ψυχὰ ἴπου επέσατε
εἰς τὸν ἀγῶνα ἀνδρείως,
τάγμα ἐκλεκτῶν Ἡρώων,
καύχημα νέον·

Dionisziosz Szolomosz (Zákinthosz 1798 - Kerkira 1857)

Görögország nemzeti költőjének legfontosabb művei a görög szabadságharchoz kapcsolódnak. 1823-ban írta a 158 versszakból álló Himnusz a szabadsághoz című költeményét, melynek első két versszaka Nikolaosz Mandzarosz (1795-1872) zenéjével Görögország (1865) és Ciprus (1966) Nemzeti himnusza lett.

- A költemény 1-34 versszakai alkotják a bevezetőt, amelyben a költő üdvözli a szabadság istennőt, emlékeztet a görögség gyötrelmeire, felkelésére, örömére, és az európai hatalmak közömbösségére.

- A Tripolicában zajló csata leírása. (35-74 versszak)

- A korintoshi csata és Dramalisz pasa 18 ezres hadseregének megsemmisülése Dervenákianál. (75-87 versszak)

- Meszolongi első ostroma 1822-ben, a görögök sikere Karácsony éjjelén, és a törökök menekülése és vízbefulladás az Aheloosz folyóban. (88-122 versszak)

- A tengeri sikerek és Grigoriosz VI. patriarcha felakasztása Konstantinápolyban. (123-138 versszak)

- Epilógus. (139-158 versszak) A költő azt tanácsolja a harcosoknak, hogy hagyják abba a viszálykodást, és arra ösztönzi Európa hatalmait, hogy engedjék Görögországot felszabadulni.

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

1. Σε γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
Του σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
Σε γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη
Που με βία μετράει τὴν γῆ.

2. Ἀπ' τα κόκκαλα βγαλμένα
Των Ἑλλήνων τα ἱερά,
Και σαν πρῶτα ἀνδρειωμένα,
Χαίρε, ω χαίρε, Ἐλευθεριά!

1. Rád ismertem! kardod éle
Büszkén jobbra-balra sújt.
Rád ismertem! Szemed fénye

Minden földet lángra gyűjt.

2. Ős hellének szent porából
Újra fölszárnyal neved,
És mint egykor, úgy világol...
Szent Szabadság, üdv neked!

Gáldi László fordítása

88. Πήγες εις το Μεσολόγγι
Την ημέρα του Χριστού,
Μέρα που άνθισαν οι λόγγοι
Για το τέκνο του Θεού.
89. Σου ήλθε εμπρός λαμποκοπώντας
Η Θρησκεία μ' ένα σταυρό,
Και το δάκτυλο κινώντας
Οπού ανεί τον ουρανό,
90. «Σ' αυτό», εφώνηξε, «το χώμα
Στάσου ολόρθη, Ελευθεριά!».
Και φιλώντας σου το στόμα
Μπαίνει μες στην εκκλησιά.

88. Meszolongi felé jártál
Karácsonynak hajnalán
Aznap minden kivirágzott
Istennek fia előtt.
89. Tündökölve állt elébed
Keresztjével a Vallás
Ujjával körbemutatva
merre nyílik szemhatár
90. Ezen a földön – így kiáltott,
-Szabadság, szilárdan állj!
Megcsókolt akkor, s belépett
Az Úr házának ajtaján-

Szabó Antigoné fordítása

Pszara, ez a kis sziget, földrajzi fekvése és merész lakossága miatt a törökök réme volt. Ezért, úgy határoztak, hogy megsemmisítik. 1824 júniusában tízezer fős hadsereggel a török hadiflotta elpusztította a szigetet, az ellene hősiiesen harcoló görög katonákat és az ottmaradt lakosságot. Hosref pasa, hogy bebizonyítsa győzelmét, ötszáz pszarai lakos fejét és ezerkétszáz lakos fülét küldte Konstantinápolyba a szultánnak.

H KATAΣTPPOΦH TΩN ΨAPΩN

Στων Ψαρών την ολόμαυρη ράχη
περπατώντας η Δόξα μονάχη
μελετά τα λαμπρά παλληκάρια,
και στην κόμη στεφάνι φορεί
γυνομένο από λίγα χορτάρια
που είχαν μείνη στην έρημη γη.

A PSZARAI KATASZTRÓFÁRA

Pszara orma koromfeketén áll,
oda már egyedül csak a Hír jár,
hogy a hős tetemekre vigyázzon,
s koszorúval övezze fejét,
ama zsenge, maroknyi fűszáלבól,
melyet őriz a puszta vidék.

Szabó Kálmán fordítása

Meszolongi 1821. május 20-án kiáltotta ki a forradalmat. 1822 októberében a török csapatok ostrom alá vették a települést, és karácsonykor (azt hívének, hogy a görögök a templomokban vannak), nagy támadást indítottak. Az éber görögök visszaverték őket. Ez a siker a görög szabadságharc fontos eseménye volt.

1823 derekán újabb török haderő indult a város és a kiemelt szerepet játszó öble ellen. De előbb úgy gondolták, hogy elfoglalják a szemközti Etoliko helységet, amelyet 70 napig ostromoltak hiába, mert a meszolongiak segítségével sikerült visszaverni az ostromlókat.

Lord Byron az angol arisztokrata költő, ebben az időben Meszolongin élt, és nemcsak vagyonának nagy részét áldozta a görög szabadságharc oltárán, hanem tevékenyen részt vett a meszolongiak harcában is. Mocsári láz következtében hunyt el 36 évesen, Meszolongiban, 1824 áprilisában. Szolomosz Lord Byron halálára azonnal verset írt, amelyet többszöri javításokkal 1825 -ben fejezett be. A 170 versszakos költemény sok hasonlóságot mutat az előbb említett Himnusz a Szabadsághoz című költeményével.

Λευτεριά, για λίγο πάψε
να χτυπάς με το σπαθί.
Τώρα σίμωσε και κλάψε
εις του Μπάιρον το κορμί.

1825 áprilisában kezdődött Meszolongi nagy ostroma. Néhány hónapig az ostromlottak sikeresen verték vissza az ostromló sereget, Miaulisz parancsnok pedig élelemmel és fegyverzetel támogatta őket a tenger felől. A meszolongiak, Karaiszkakis a közép- görögországi parancsnok segítségével, sikeres ellentámadásba is lendültek, olyannyira, hogy a törökök kénytelen voltak visszavonulni. De 1825 decemberében újabb többezres török sereg érkezett Egyiptomból és teljesen körbevették Meszolongit. Az ostromlottak kimerülve a harcoktól, a betegségektől, az élelem és fegyverek hiányától, elhatározták, hogy titokban kivonulnak a városból.

Az exodus 1826. április 10-én, virágvasárnap hajnalán történt. A meszolongiak hősi ellenállása ellenére, 1826 áprilisában a törökök elfoglalták a várost. Meszolongi ellenállása és eleste egész Európában ismertté vált, több görög és külföldi irodalmi és képzőművészeti mű született a hősi eseményről.

Erről a történelmi eseményről szól Dionisziosz Szolomosz : Οι Ελεύθεροι Πολιορκημένοι (Szabad ostromlottak) című műve, amelyet 1826-ban kezdett írni, és amin 1833-1844 között folyamatosan dolgozott. A mű az ostrom utolsó napjait írja le, húsvét előtt, ezért is szól két csodálatos vers a természet szépségéről. A mű fő témája az ostromlottak harca a rossz életkörülmények ellen, miközben szabadnak érezték magukat, mert szellemi győzelmet arattak egy sor kísértés felett. A Szabad ostromlottak - verselési módja a népköltészeti jambikus tizenötös - nem egységes mű, hanem töredékekből álló költemény (kevés prózarészlettel), három változatban, amelyet állandóan tökéletesített a szerző. Így is a görög irodalom egyik gyöngyszeme.

ΟΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ

από το β' σχεδιάσμα

7.

- «Κρυφή χαρά 'στραψε σ' έσέ· κάτι καλο 'χει ο νους σου· πες, να το ξεμυστηρευτείς θες τ' αδελφοποιτού σου;».

-«Ψυχή μεγάλη και γλυκειά, μετά χαράς σ' το λέω:
Θαυμάζω τες γυναίκες μας και στ' όνομά τους μνέω.

Εφοβήθηκα κάποτε μη δειλιάσουν και τες επαρατήρησα αδιάκοπα.

Απόψε, ενώ είχαν τα παράθυρα ανοιχτά για τη δροσιά, μία απ' αυτές, η νεώτερη, επήγε να τα κλείσει, αλλά μία άλλη της ειπε: "Όχι, παιδί μου· άφησε να 'μπει η μυρωδιά απο τα φαγητά· είναι χρεία να συνηθίσουμε".

Κι έτσι λέγοντας εματάνοιξε το παράθυρο, και η πολλή μυρωδιά των αρωμάτων εχυνότουν μέσα κι εγιόμισε το δωμάτιο.

Και η πρώτη ειπε: "Και το αεράκι μας πολεμάει".

Μία άλλη έστεκε σιμά εις το ετοιμοθάνατο παιδί της.
Και άλλη είπε χαμογελώντας, να διηγηθεί καθεμία τ' ονειρό της.

Και μία είπε: "Μου εφαινότουν ότι όλοι εμείς, άντρες και γυναίκες, παιδιά και γέροι, ήμαστε ποτάμια, ποιά μικρά, ποιά μεγάλα, κι ετρέχαμε ανάμεσα εις τόπους φωτεινούς, εις τόπους σκοτεινούς, σε λαγκάδια, σε γκρεμούς, απάνου κάτω, κι έπειτα εφθάναμε μαζί στη θάλασσα με πολλή ορμή".

Και μία δεύτερη είπε:
Εγώ 'δα δάφνες. - Κι εγώ φως ...

- Κι εγώ σ' φωτιά μιαν όμορφη π' αστράφταν τα μαλλιά της.

Részlet a másodig változatból:

7.

- Titkos öröm ég arcodon, valami szépre gondolsz. Fedd fel nekem a titkodat, kenyeres pajtásodnak.

- Ezer örömmel felfedem, páratlan, kedves lélek. Asszonyainkat csodálom, róluk szeretnék szólni: Korábban attól tartottam, hogy elhagyja őket a bátorság, ezért szüntelen figyeltem őket, hiszen a bátorság nem olyan adomány, melyből bőven részesült nemük. Ma estefelé szobájukat szellőztették, s nyitva állt ablakuk. Akkor a legfiatalabbikuk épp készült bezárni, de egy idősebb így szólt hozzá:

- Hagyd, lányom, bejönni az ételszagot, hozzá kell szoknunk. S ezeket mondván újra szélesre tárta az ablakot, s a különféle illatok elárasztották a szobát.

Akkor az első megjegyezte: - Még a szellő is ellenünk harcol...

Egy másik asszony haldokló gyermeke ágya mellé állt.

Egy következő mosolyogva kérte a többieket, hogy meséljék el, mit álmodtak. Akkor az egyikük azt mesélte:

- Álmodtam mi mindannyian, férfiak és nők, gyermekek és öregek, kisebb-nagyobb folyókká váltunk, napfényes tájakon, sötét vidékeken, völgyeken és szakadékokon át fel-le folytunk, s aztán közös áradatként elértük a tengert.

S a többiek folytatták:

- Én babérokat láttam.

- Én fényt.

- Én egy tűzben lángoló szikrázó hajú szépséget.

Szabó Antigoné fordítása

από το σχεδιάσμα γ'

6.

Ο ΠΕΙΡΑΣΜΟΣ

Έστησ' ο Έρωτας χορό με τον ξανθόν Απρίλη,

Ki η φύσις ηύρε την καλή και τη γλυκιά της ώρα,
Και μες στη σκιά που φούντωσε και κλει δροσιές και μόσχους
Ανάκουστος κιλαϊδισμός και λιποθυμισμένος.
Νερά καθάρια και γλυκά, νερά χαριτωμένα,
Χύνονται μες στην άβυσσο τη μόσχοβολισμένη,
Και παίρνουνε το μόσχο της, κι αφήνουν τη δροσιά τους,
Κι ούλα στον ήλιο δείχνοντας τα πλούτια της πηγής τους,
Τρέχουν εδώ, τρέχουν εκεί, και κάνουν σαν αηδόνια.
Έξ' αναβρύζει κι η ζωή σ' γη, σ' ουρανό, σε κύμα.
Αλλά στης λίμνης το νερό, π' ακίνητο 'ναι κι άσπρο,
Ακίνητ' όπου κι αν ιδείς, και κατάσπρ' ως τον πάτο,
Με μικρόν ίσκιον άγνωρον έπαιξ' η πεταλούδα,
Που 'χ' ευωδίσει τ'ς ύπνους της μέσα στον άγριο κρίνο.
Αλαφροϊσκιωτε καλέ, για πες απόψε τι 'δες·
Νύχτα γιομάτη θαύματα, νύχτα σπαρμένη μάγια!
Χωρίς ποσώς γης, ουρανός και θάλασσα να πνένε,
Ουδ' όσο κán' η μέλισσα κοντά στο λουλουδάκι,
Γύρου σε κάτι ατάραχο π' ασπρίζει μες στη λίμνη,
Μονάχο ανακατώθηκε το στρογγυλό φεγγάρι,
Κι όμορφη βγαίνει κορασιά ντυμένη με το φως του.

Részletek a harmadik változatból:

6.

A KÍSÉRTÉS

Erosz s szőke Április vidám körtáncba perdült,
és a természet rátalált szép, édes évszakára,
s a sűrűsödő árnyékban, mely csupa harmat, illat,
sosem hallott madárdal szól, bűvös álomba ringat.
És a csermely tiszta vize édesen csörgedezve
ömlik el a dús illatot árasztó szakadékban,
s míg beszipantja illatát, s harmatot ad cserébe,
s a napsugárnak tárja fel forrása minden kincsét,
most itt szökell, most arra fut, csalogánydalt utánoz.
Zuhogva tör az élet fel tengeren, földön, égen,
ámde a tó vizén, amely átlátszó, mozdulatlan,
mozdulatlan, bármerre néz, fenéig kristálytiszta,
egy különös árnyalakkal játszadozott a lepke,
mely a vízililiumon illatból szőtte álmát.
Habkönnyű-árnyékú szellő, mondd, mit láttál ma éjjel?
Csodákkal teli éjszakát, varázsok éjszakáját!
Oly nesztelen, oly hangtalan, a föld, az ég, a tenger,
mint amikor méhecske száll a kis virág kelyhére:
a tó tükrén egy pont ragyog fehérén, meg se rendül,
körötte csak a telihold fényalakja vegyül el,
s egy holdsugárba-öltözött gyönyörű lány merül fel.

Szabó Kálmán fordítása

13.

Είν' έτοιμα 'ς την άσπονδη πλημμύρα των αρμάτων
δρόμο να σχίσουν τα σπαθιά, κι ελεύθεροι να μείνουν,
εκείθε με τους αδελφούς, εδώθε με το χάρο."

13.

Készek rá, hogy a fegyverek pusztító özönében
Kardjukkal utat vágjanak, és szabadok maradnak
Amott testvéreik között, itt szemközt a halállal.

Szabó Antigoné fordítása

Dionisziosz Szolomosz 1826-ban, közvetlenül Meszolongi ostroma után kezdte írni A zákinthoszi asszony (Η γυναίκα της Ζάκυνθος) című művét, melynek több variánsát többször átdolgozta, de csak 1927-ben jelent meg először. A mű kritikai kiadását 1944-ben Linosz Politisz adta ki, amelyet Szeferisz a makrijániszi „Emlékiratok” mellé helyezi, Elitisz pedig a vallomásszerű költészettel rokonítja. Szabó Kálmán 1982-ben fordította magyar nyelvre A zákinthoszi asszonyt, és megírta hozzá a tanulmányt, amely a Filológiai Közlönyben jelent meg, 1983-ban. Szabó Kálmán szerint A zákinthoszi asszony üzenete az, hogy „Az évek múlásával sem csökken a mű mondanivalójának ereje s általános érvénye, hiszen túl a nemzeti ügy aktualitásán, bármilyen igaz ügyön nem segíteni annak, aki képes lenne rá, s akkor, amikor tehetné, tragikus vétség”. (A húszoldalas művet egy későbbi összeállításban jelentetjük meg. - a szerk.)